Forum: Annika Theodorsson

Förebyggande arbete med unga som lever med hedersnormer

Annika Theodorsson är fil dr och lektor i statsvetenskap, Institutionen för Individ och samhälle, Högskolan Väst.
Kontakt: annika.theodorsson@hv.se

I den nya socialtjänstlag som trädde i kraft 1 juli 2025 accentueras vikten av ett förebyggande socialt arbete. Ett skäl är att det förebyggande sociala arbetet kan skapa förutsättningar för förändring av människors liv och villkor, med bibehållen respekt för deras integritet och rätt att i möjligaste mån välja själva hur de vill leva sitt liv. För att över huvud taget kunna göra skillnad i människors liv måste man nå fram till dem. Bara så kan de ta emot det stöd som erbjuds dem och se möjliga alternativa vägval. Eftersom det är helt avgörande att människor känner åtminstone ett visst mått av tillit och förtroende till de professionella som arbetar med att erbjuda olika former av socialt stöd är det viktigt att göra vad man kan för att bygga tillit.

I föreliggande text undersöker jag hur ett fungerande förebyggande arbete riktat till unga som lever med hedersnormer kan se ut. Mina resonemang är teoretiska, det är inte min ambition att skapa ett konkret verktyg eller metod att applicera på arbetet med dessa unga. Resonemangen utgör ett förslag till tänkande som (förhoppningsvis) kan inspirera och vägleda i det förebyggande och tillitsskapande arbetet. Den uttolkning och applicering i olika konkreta verksamheter som krävs lämnar jag till de professionella som är bäst lämpade att utföra den. De tankar jag utforskar och resonerar kring hämtas framför allt från den tyske sociologen Hartmut Rosa och den litauisk-franske filosofen Emmanuel Levinas. Texten utgör ett försök att föra ihop deras respektive tankevärldar och, på ett idémässigt plan, använda dem i ett resonemang om tillitsskapande förebyggande socialt arbete.

https://doi.org/10.64098/SVT.2025.32.54917
Socialvetenskaplig tidskrift, vol 32, nr 3-4 (2025), s. 291-305.
© 2025 Författarna, Licens: CC-BY 4.0.

Unga som lever med hedersnormer utgör en heterogen grupp, både sett till sådant som härkomst, grad av integrering i det svenska samhället (egen såväl som föräldrars och övrig familjs) och sett till ålder, kön/könsidentitet och sexuell läggning. Det betyder att det inte finns en metod eller sätt att agera när man vill närma sig dem. Jag kommerdärför inte att bli konkret eller detaljerad när det gäller deras livsvillkor, men för att de resonemang jag för i det fortsatta ska bli begripliga behöver vi ha med oss några grundläggande insikter om vad det innebär att leva med hedersnormer.

Unga och hedersnormer – en utmaning i samtiden

De senaste decennierna har hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammats på en rad olika sätt (i media, samhällsdebatt och politiska diskussioner) och därmed kommit att bli något som de flesta människor känner till. Via en rad studier av olika slag och med olika syften har vi tillgång till fördjupade kunskaper om vad heder kan vara, hur det yttrar sig, vilka som drabbas och vilka konsekvenserna blir för dem. Vi vet också mer om hur man från samhällets sida kan arbeta förebyggande och stödjande gentemot de som drabbas, vilket är en viktig grund för ett framgångsrikt arbete. Bara om vi förstår problematiken och dess olika aspekter och nyanser kan vi erbjuda adekvat hjälp och stöd till de som far illa eller riskerar att fara illa.

De hedersnormer som motiverar utövandet av våld och förtryck kan vara olika starka och variera utifrån kontext samt över tid. Men några gemensamma drag finns. Hedersnormerna vilar på konservativa föreställningar om kön, sexualitet och kyskhet och byggs upp av starkt patriarkala maktstrukturer där separation mellan könen och manlig överordning utgör bas (Björktomta 2019, Idriss 2022). Maktstrukturen innebär begränsningar av främst flickors och unga kvinnors liv. Men även pojkar och unga män lever med olika former av påtryckningar och våld i syfte att värna och upprätthålla familjens heder.

Ett gemensamt drag är också att hederskulturer är starkt kollektivistiska (Theodorsson 2016; Lidman & Hong 2018; Baianstovu et al. 2019; Liebmann 2020; Ouis 2021). Hedern är inte kopplad till individen, utan är gemensam och delad. Om en person agerar på ett sätt som äventyrar hedern så drabbar det inte bara hen själv utan hela kollektivet. Hens agerande är därför allas angelägenhet, därför är individens behov och intressen alltid underordnade gruppens. Kärnfamiljen utgör en bas men även släkten är en del av kollektivet. Eftersom den enskilde individens agerande påverkar alla i gruppen, har alla rätt att kontrollera och ha synpunkter på hur var och en i gruppen agerar. Släktingar kan leva nära varandra, rent geografiskt, men också finnas i andra delar av världen. Sociala medier (etcetera) gör det lätt att ändå hålla koll

på varandra (Günsoy et al. 2015; Pearce & Vitak 2016). Därmed kan rykten spridas snabbt och vara svåra att komma till rätta med.

Eftersom en persons normbrytande agerande drar vanära över hela familjen (och många gånger hela släkten) ligger det i allas intresse att sådant agerande hindras. Olika medel som kontroll, begränsningar och hot om straff används (Strid et al. 2021; Olsson 2024; Högdin et al. 2025). Om någon ändå agerar på ett vanärande sätt (eller misstänks göra det) måste familjen snabbt vidta åtgärder för att återupprätta den förlorade hedern och visa att den har kontroll. Detta kan ske på olika sätt, men ofta innebär att den som har brutit mot normen straffas. Det våld som då används är kollektivt sanktionerat och ofta även planerat och utfört. Att bruka våld mot sina barn (och syskon) fördöms inte av gruppen, utan anses vara nödvändigt för att återställa familjens heder.

En aspekt av kollektivismen är normen att lösa problem inom gruppen och inte blanda in utomstående (Länsstyrelsen 2024; Högdin et al. 2025). Som utomstående räknas samhällets institutioner, såsom skolan och socialtjänsten. Att vända sig till ”samhället” uppfattas dra vanära över gruppen, både genom att det visar att man inte litar på gruppens förmåga att lösa sina egna problem och genom att gruppen blir exponerad för utomståendes blickar och fördömanden. Att som ung prata med någon av samhällets stödinstanser kan alltså *i sig* innebära att dra vanära över familjen och göra att man riskerar bestraffning (Baianstovu et al. 2019). Många unga drar sig dessutom för att söka stöd utifrån eftersom de inte tror att de kommer att bli förstådda (Strid et al. 2021).

I många avseenden innebär hedersnormerna alltså att livet är begränsat och kringskuret. Unga som lever med hedersnormer är utsatta för olika former av våld eller hot om våld och vi vet att många far illa (Baianstovu et al. 2019). Förutom det direkta lidande som drabbar dessa barn och unga visar studier också att det kan finnas ett samband mellan hedersnormer och gängkriminalitet och våldsbejakande extremism (Göteborgs stad 2021). Det finns också ett samband mellan att växa upp med hedersnormer och att utöva våld i egna nära relationer som tonåring och vuxen (Jernbro & Landberg 2024). Det finns med andra ord många skäl till att detta är ett angeläget problem att komma till rätta med.

De berördas båda positioner

I en del texter om hedersproblematik görs en åtskillnad mellan flickan/kvinnan som offer och pojken/mannen som förövare (se t ex Kunskapsguiden, Brottsoffermyndigheten). Det är en bild som äger sin rimlighet, utifrån vad vi vet om vilka som oftast

utsätts, men som också blir missvisande. Dels genom att den missar de fall där pojkar och män är direkt utsatta för förtryck och våld, till exempel på grund av sexuell läggning eller könsuttryck eller för att de har inlett förbindelser med ”fel” person (Baianstovu et al. 2019; Idriss 2022). Dels osynliggörs de fall där flickor och kvinnor begränsar andras liv genom att skvallra och sprida rykten om dem och tillrättavisa dem för att de beter sig på fel sätt (något som killar och män förstås också ägnar sig åt) (Bates 2017, 2018; Krajewski et al. 2025). Dels är bilden missvisande eftersom många som lever med hedersnormer *tvingas* utföra olika typer av handlingar, som till exempel att bevaka andra och delta i bestraffningar. De kan alltså sägas vara både offer och förövare samtidigt (Schlytter & Rexvid 2016).

Det ovan sagda innebär att det finns skäl att inte dela upp människor i offer och förövare utan att snarare tala om offer och förövare som olika *positioner* som människor kan inneha. En viss individ kan alltså *både* utsätta andra och själv vara utsatt, beroende på situation och sammanhang (Aplin 2017; Bates 2017, 2018; Baianstovu et al. 2019; Cinthio et al., 2022; Idriss 2022; Grip & Dynevall 2024).

I *offerpositionen* kan man *antingen* vara den huvudsakliga mottagaren, direkt påverkad, av det en annan person gör *eller* vara indirekt påverkad av normer och strukturer och de handlingar man (till följd av dem) upplever sig tvingad att begå.

I den direkt utsatta positionen finns främst flickor och unga kvinnor, eftersom hedern vilar tungt på deras kyskhet – framför allt att de måste vara oskuld när de gifter sig. Det får inte uppstå rykten som gör att denna kyskhet och oskuld ifrågasätts. Här finns också HBTQI-personer, eftersom heteronormen och den binära könsnormen är stark, som exempelvis utsätts för så kallade omvändelseförsök (MUCF 2022, 2024). Positionen som indirekt utsatt kan innehas av unga killar som inte vill omfamna maskulinitets-/patriarkala normer och bevaka systrar, döttrar och andra flickor, men som tvingas ta på sig den rollen och utöva våld (Idriss 2022).

Även mammor och systrar som känner sig tvingade att bevaka, begränsa, tillrättavisa och utöva olika former av våld, framför allt mot familjens unga, kan sägas vara indirekta offer. Deras utsatthet handlar om att de känner sig nödgade att agera så för att inte själva råka illa ut och för att säkra sin plats i hierarkin. Indirekt utsatta är också de mammor och pappor som skulle vilja lätta på hedersnormernas strikta krav och tillåta sina barn att leva med mindre restriktioner, men som antingen inte vågar eller som möter olika former av motstånd när de försöker stå emot trycket från den egna gruppen.

Den mest synliga och uppenbara *förövarpositionen* innehas av vuxna män. Det är oftast de som begår de grova våldsbrotten. Pappan är, i egenskap av familjeöverhuvud, ofta den primära förövaren, han sätter ramarna för vad som gäller och vad som inte är

tillåtet. Han kan delegera makten vidare till sin fru och eventuella söner och kan ta hjälp av andra när bestraffningar ska planeras och verkställas.

Andra som kan inneha en förövarposition är mammor (Aplin 2017; Grip & Dynevall 2024). Deras position formas och präglas av att de har den primära uppgiften att ta ansvar för barnens uppfostran. De får bära lejonparten av skulden om något av barnen agerar på ett sätt som avviker från hedersnormen och därför ligger det i deras intresse att så inte sker. Mammorna är underordnade papporna i den patriarkala strukturen och ofta beroende av dem för försörjning och social status, vilket gör det svårt för dem att protestera mot kravet på dem att ”hålla efter” sina döttrar.

I familjer där pappan är frånvarande (helt eller delvis) övertar eventuella söner ofta rollen som familjeöverhuvud, där makten över kvinnorna ingår. Det innebär att deras position som förövare både legitimeras och konkretiseras. När en ung pojke befinner sig i en sådan situation, med både egna och andras förväntningar på sig, går han ibland till överdrift och blir *mer* kontrollerande och våldsam än en närvarandra pappa skulle ha varit, i syfte att bevisa sin duglighet som man (Cinthio et al. 2022).

Även unga tjejer kan, genom att utföra uppdraget att bevaka andra, ses som förövare (Bates 2017, 2018). Genom att skvallra på, kritiskt kommentera och sprida rykten om andra unga kan de orsaka mycket skada – även om de gör det i syfte att stärka sin egen position i hierarkin och undvika att själva bli utsatta (Bates 2017, 2018; Krajewski et al. 2025).

Tillitsbrist – en utmaning i förebyggande socialt arbete

Den övergripande målsättningen för det förebyggande sociala arbete som diskuteras här är att barn och unga som lever med hedersnormer inte ska fara illa, vare sig i en offer- eller förövarposition. För att ha en chans att uppnå det målet måste vi till att börja med nå fram till dessa unga med vårt erbjudande om stöd och hjälp. Här är en helt avgörande faktor att de känner att de kan lita på dem som erbjuder det här stödet och det är en tillit som vi vet ofta saknas (Baianstovu et al. 2019; Ouis 2021). Därför måste vi försöka förstå varför tilliten brister och hur vi kan bygga upp den.

Vi människor kan känna tillit (eller brist därpå) dels gentemot andra människor som vi möter i våra liv, som individer, dels gentemot samhällets institutioner. När vi känner tillit till andra uppfattar vi dem som i grunden snälla, välvilliga och med ärligt uppsåt. Tilliten till institutionerna kännetecknas av att vi uppfattar dem som väl fungerande, effektiva och rättvisa och inte som präglade av korruption och godtyck-

lighet. Båda dessa former av tillit har åtminstone historiskt präglat Sverige. I internationella jämförelser känner en stor andel av befolkningen tillit både till andra människor och till samhället (Rothstein & Stolle 2008; Rothstein 2023). Denna tillit är en förutsättning för att samhället i allmänhet och det sociala stödet i synnerhet ska fungera som det är tänkt. När tilliten brister får vi en rad olika problem. Viktigast i det här sammanhanget är att vi inte når fram med det stöd vi vill erbjuda, hur välvilliga och genomtänkta våra stödinsatser än är (Baianstovu et al. 2019; MUCF 2023).

Vi vet att många människor med bakgrund i andra länder känner en låg grad av tillit, både till andra människor och till samhällets olika institutioner. Tilliten till det sociala arbetet och socialarbetare som yrkesgrupp pekas ibland ut som särskilt lågt. Ett skäl till den låga tilliten är att människor har erfarenhet från länder där de statliga organen är illa fungerande, där tjänstemännen är korrupta och där det kan vara förenat med stor fara att lita på människor utanför den egna gruppen. Om vi betänker att många (både barn, unga och vuxna) som lever med hedersnormer också lever i ett exilskap (Said 2001) kan vi förstå denna tillitsbrist bättre. Inte bara människor som är födda i ett annat land och har migrerat till Sverige kan sägas leva i exil. Exilskapet kan också handla om att en person befinner sig i en kulturell och känslomässig exil från ett land med andra normer och sätt att leva livet. För en människa som migrerar i vuxen ålder och kommer till ett land som på en rad olika sätt skiljer sig från det gamla hemlandet kan det ta lång tid att förstå sin nya omgivning. Nyanserna i språket går hen förbi, hen kanske är arbetslös eller har ett arbete som hen är överkvalificerad för, vilket innebär en låg ekonomisk trygghet och social status. Och det kanske mest relevanta i det här sammanhanget: hen varken förstår eller sympatiserar med den individualistiska majoritetsnorm som anger att unga människor själva ska välja sina liv, att föräldrar och andra vuxna inte ska lägga sig i och försöka styra över de ungas kärleksliv, varken i nuet eller när det gäller val av framtida livspartner.

Erfarenheterna av att leva i andra samhällssystem, med andra normer och sätt att fungera, har för många format och reproducerat normen att inte vänta sig eller lita till stöd från andra än släkten/gruppen. Hedersnormen omfattar att det är vanhedrande att vända sig till en samhällsinstitution – och de professionella som arbetar där – för att få stöd och hjälp med familjeangelägenheter (som samhället inte ska lägga sig i). Till dessa angelägenheter hör – förstås – själva valet att leva i enlighet med hedersnormer. Den individ som vänder sig till samhället för stöd och hjälp uppfattas dra vanära över gruppen genom att blotta sig och sin familj för utomstående.

Med utgångspunkt i detta ska vi utforska hur vi kan bygga tillit hos unga som lever med hedersnormer. Centralt är att visa vilja att på ett respektfullt och förutsättningslöst lyssna och försöka förstå dem, att inte försöka påverka eller tvinga fram något har

vi bättre förutsättningar att nå fram med erbjudanden om stöd och hjälp.

Tillit genom resonans, resonans genom tillit

Vi behöver alltså hitta sätt att bygga tillitsfulla relationer till unga som lever med hedersnormer och som till följd av det riskerar att fara illa. Men hur gör vi det? Ett sätt är att undersöka om det finns några samhällsinstanser som de unga tycks lita mer på än andra och vad som i så fall kännetecknar dessa, varför unga känner större tillit till dem. En sådan samhällsinstans tycks vara skolsköterskan; det finns studier som visar att unga hellre vänder sig till sin skolsköterska än till socialtjänsten (eller andra mer avlägsna instanser). Detta tycks både bero på att de känner större tillit till skolsköterskan och att de i högre grad litar på att föräldrarna inte får veta vad som sägs i mötet med hen (Kraft & Eriksson 2015; Nahum et al. 2022; Persson et al. 2022; Guvå et al. 2025).

Förhållandet mellan eleven och skolsköterskan kännetecknas av en vardaglig tillgänglighet och kontinuitet. Hen möter eleven för hälsokontroller och vaccinationer men erbjuder också samtal och hjälp med allt från mensskydd till huvudvärkstabletter. Skolsköterskan är en person som eleverna känner, hen utgör inte ett hot mot dem som personer och sysslar inte med att kontrollera dem. Hen står för en tillitsfull vardagskontakt där lyhörd kommunikation har förutsättningar att äga rum (Högdin et al. 2025). Tack vare denna stabilitet och upprepning skulle det som den tyske sociologen Hartmut Rosa (2019) kallar *resonans* kunna ha goda förutsättningar att finnas/uppstå.

Resonans är ett begrepp som Rosa lånar in från musikens värld. Där betecknar resonans de vibrationer som uppstår då någon sätter något (ett objekt) i rörelse. Dessa vibrationer är det som skapar ljud och toner. Vibrationerna kan inte skapas av ett subjekt ensamt, utan kontakt med ett objekt. Ett objekt kan heller inte börja vibrera av sig själv, utan de båda är beroende av, och står därmed med nödvändighet i relation till, varandra. I förhållanden mellan människor kännetecknas resonans av ömsesidig påverkan och frånvaro av vilja till makt. Båda parter är aktiva, öppna och mottagliga för den andres agerande. Det finns ett mellanrum som svänger eller vibrerar på ett sätt som påverkar båda och vars motsats är stumhet och tystnad.

Resonans liknar men är mer omfattande än *erkännande* (Honneth 1996). Skillnaden är att vi kan erkänna en annan människa *ensidigt*, utan att hen så att säga erkänner oss tillbaka. Denna ensidighet innebär också att en individ eller grupp kan kämpa för erkännande, men inte för resonans. Resonansen uppstår mellan, det gör inte erkännande (Rosa 2019).

Resonanstillståndet är inte per definition harmoniskt och trivsamt. Tvärtom: det kan både skava och irritera. Det viktiga är att det kännetecknas av stabilitet och kontinuitet; att individen kan lita på att det kommer att finnas kvar – om hen vill. I en resonansrelation är det *möjligt* att ha olika ståndpunkter och tycka olika; relationen tål det. Det betyder att man kan diskutera olika spörsmål utan att komma överens. Det är heller ingen tävling om vem som har rätt, är bäst eller kan mest. Det viktiga är att man erkänner varandra rätten att vara olika och att det finns *något* mellan; en kontakt som gör att den ena människans agerande spelar roll för den andra (Rosa 2019).

Att skapa förutsättningar för resonans

Eftersom resonansrelationen är ömsesidig kan den inte skapas av bara den ena aktören, ensidigt (Rosa 2019). Båda aktörerna måste vara villiga att relatera till varandra om resonans ska kunna uppstå. Vi kan alltså inte säga att vi skapar resonansförhållanden, utan bara att vi skapar *förutsättningar* för att de ska uppstå. Och det kan vi göra genom att identifiera vilka förutsättningar som är gynnsamma för att resonans ska uppstå och ta fasta på dem. Hit hör att vara tillmötesgående i alla vardagliga handlingar och interaktioner (med unga). Det behöver till exempel finnas ett fysiskt, socialt rum där vi kan möta de unga, ett rum som inte är fientligt, aggressivt eller stressat på ett sätt som triggar alienation, men inte heller kännetecknas av en kvalitetssäkrad instrumentell stämning där den enskilda unga personen är ett objekt, ett *fall* (Rosa 2019, 2020).

Ett sätt att skapa förutsättningar för resonans är att, som socialarbetare, agera som om resonans redan var vid handen. Här kan vi till exempel tänka på relationen mellan skolsköterskan och hens elever. Genom att visa att ta risken att bli avvisad, visar man att man är beredd att offra något (Vinther Nielsen & Høvids 2023). En sådan investering innebär att den andre kan se att det finns skäl att känna tillit.

Tillit byggs genom visad vilja att förstå – till exempel vad det innebär att som ung person leva med hedersnormer och, samtidigt, med de normer som råder i majoritetssamhället. Genom att skapa förutsättningar för resonansförhållandet kan man förebygga att unga människor känner sig alienerade i relation till det omgivande samhället. Men också understödja deras relation med föräldrar och annan släkt/nätverk – förutsatt att de önskar upprätthålla en sådan relation.

Tillit, resonans och förståelse är begrepp som hänger samman och förstärker varandra. Finns det ett förtroendekapital så finns bättre förutsättningar för att uppnå resonans, men resonans kan också grunda för tillit eftersom det är ett tillstånd av kontakt mellan människor (och mellan människor och det samhälle de lever i). Genom att försöka förstå andra människor skapar vi en kontaktyta som möjliggör resonans.

Rosa (2020) använder begreppet det *oförfogbara* för att förklara hur denna kontaktyta är beskaffad: ingen äger den, den kan inte skapas eller kontrolleras. Men det betyder inte att vi inte kan skapa förutsättningar för att den ska uppstå.
Filosofen Jonna Bornemarks (2018) tankar om professionellt omdöme ligger i linje med detta. En omdömesgill professionell person, som går in i ett möte med en ny människa med en öppen, modig attityd och är beredd på att verkligen *möta* den andre, har de bästa förutsättningarna för att det ska uppstå en resonansrelation, där hjälp och stöd kan ges på ett respektfullt sätt. Det är problematiskt om vi som professionella agerar utifrån mallar och enhetliga metoder, som antas fungerar lika bra för alla (Rosa 2020). Det är inte möjligt att ange *ett* sätt att agera som passar alla människor, vid alla tillfällen. Var och en måste använda sitt omdöme för att förstå hur hen ska kunna möta den andre med öppenhet. Men för hjälp på vägen kan vi vända oss till Emmanuel Levinas och hans tankar om mötet med, och nyfikenheten på, den andre.

Förståelse som ingång i det förebyggande arbetet

Vi kan använda resonans för att förklara det som uppstår när två personer möts och upplever att det händer något mellan dem som gör att de känner samhörighet, nyfikenhet och tillit. På så vis knyter Rosas resonemang om resonans an till hur Emmanuel Levinas ser på mötet med *den andre*.

Levinas tänker sig att vi (var och en av oss) har ett grundläggande etiskt ansvar för den andre, ett ansvar som innebär att vi som handlande subjekt ska ta första steget och visa oss, så att den andre också kan (vågar) visa sig (Levinas 2020). Det här närmandet ska ske med en öppen och genuin etisk nyfikenhet, vilket är särskilt viktigt när man som professionell (och i maktöverläge) närmar sig den enskilde (den unge). Att vara medveten om och ta ansvar för den andres sårbarhet och försvarlöshet ligger i linje med Levinas' etiska förhållningssätt (Rosa 2019; Levinas 2020). Mötet med den andre ska ske ansikte mot ansikte, med en både öppen och stängd nyfikenhet. Öppen för att vi är nyfikna på hen och vill försöka förstå hens liv och villkor, men också stängd i den bemärkelsen att vi, var och en av oss, redan är någon.

Öppenheten gentemot den andre är grundläggande för vår möjlighet att förstå hen, en förståelse som utgör en förutsättning för att vi alls ska kunna leva tillsammans. Viljan och behovet att förstå andra människor är en drivkraft vi har och som ska vi försöka bevara, för utan den kan vi inte ha en uppfattning om världen överhuvudtaget (Levinas 2020). Vi *är* i världen tillsammans med andra och ser världen genom dem. Att vara intresserad av andra är en aspekt av att vara människa. Vi kan inte låta bli att

intressera oss för och försöka se varandra och detta är något gott, för utan denna drivkraft skulle vi inte kunna hjälpa varandra. Detta att förstå en annan människa kan liknas vid att gå hen till mötes, på ett närmast bokstavligt sätt, i syfte att förstå hur hen ser på världen. Detta möte blir mer angeläget men samtidigt också svårare ju mer olik en själv den person man vill försöka förstå är. Med tanke på hur svårt det ibland kan vara att förstå sig själv är det inte underligt att det kan kännas som en stor utmaning att *verkligen* förstå en annan människa, särskilt om vi uppfattar hen som väldigt olik oss själva.

Kanske är det inte möjligt att fullt ut förstå någon vars liv och villkor väsentligt skiljer sig från vårt eget, men det är ändå nödvändigt att vi försöker. Rosa (2019) menar att resonans uppstår när vi närma oss andra med välvilja och tro på att hen har något meningsfullt att säga oss, att vi kan lära oss något av hen.

En grundläggande sak att tänka på är att detta att försöka förstå andra människor och deras sätt att leva och vara inte innebär att göra en *värdering* av desamma. Att förstå en annan människa innebär inte att man måste ställa sig bakom eller uppskatta hen – eller ens acceptera det hen gör och tycker. Förståelsen är *neutral* till sin natur (Theodorsson 2016).

Det finns dock en uppenbar risk att viljan att lyssna och förstå hur det är att leva med hedersnormer uppfattas – av den unge själv och av andra – som att hedersnormerna blir godkända/sanktionerade. Om vi anar att så är fallet kan det vara viktigt att markera skillnaden: att vi försöker förstå betyder inte (och *behöver* inte betyda) att vi accepterar. Eftersom resonansförhållandet är oförfogbart och kännetecknas av frånvaro av makt är det av vikt att nå fram med detta (Rosa 2020).

Detta är enkelt att slå fast som princip men i praktiken kan det vara svårt att skapa förståelse för en person (och agera utifrån denna förståelse) utan att det känns eller uppfattas som att man accepterar eller uppskattar den hen är och det hen gör. Särskilt utmanande är det förstås om personen i fråga agerar på ett sätt som man själv starkt ogillar och tar avstånd från. I det sociala arbetet möter man människor vars handlade går på tvärs mot vad man tycker är försvarbart eller riktigt. Uppgiften är då inte att hitta argument för att det de gör är rätt eller bra, uppgiften är att försöka förstå hur det kommer sig att de gör som de gör – för att kunna visa respekt och erbjuda stöd. I mötet med en ung person som lever med hedersnormer behöver vi utgå från hens perspektiv och förmedla att hen kan prata och få stöd – utan det måste innebära att hen fördömer sin familj och dess sätt att leva. På samma sätt kan vi visa att vi, från samhällets sida, kan förstå både den unge och hens familj utan att för den skull sympatisera med deras agerande.

Syftet är att komma dit hän att den unge lyssnar och förstår att hen (om hen vill)

kan få stöd i att leva sitt liv på ett annat sätt än som hedersnormerna anger. Det handlar om att hitta sätt att se den unge som en del av hens familj men också som en egen individ. Hen har rätt att veta vilka alternativa sätt att leva sitt liv som finns och att hen har rätt att självständigt välja mellan dem. Hen har till exempel rätt att välja om hen vill leva mer individualistiskt eller om hen *vill* vara en del av kollektivet det sätt som hedersnormen anger. Om vi utgår från att den unge önskar leva i ett resonansförhållande till sin familj och släkt så är det vårt uppdrag att stötta detta *samtidigt* som vi erbjuder hen möjligheten att göra andra individuella val.

Resonansrelationen bygger på att vi bemöter den andre som en egen individ, med egen vilja och egen röst, fullt ut kapabel att veta vad hen vill och uttrycka det (Rosa 2019). Resonansen kräver en insats, ett igångsättande, som båda behöver ta ansvar för – eller åtminstone vara öppna för. Som professionell är det rimligt att man tar första steget och visar sin goda vilja, sin öppenhet och icke-bundenhet (inte minst i kroppsspråket). Det är också viktigt att bygga en gynnsam fysisk miljö (Rosa 2019).

Genom att ställa öppna frågor och erbjuda sig att lyssna, inte förutsätta något, inte vänta sig något, och kanske framför allt inte värdera eller döma det som sägs skapas ett gynnsamt klimat. Här ingår att förstå att detta att den unge har pratar med någon utanför familjen eller släktnätverket *i sig* äventyrar familjens heder. Genom att agera lyhört kan den unge förmås att känna sig trygg (eller så trygg som det är möjligt för hen att känna sig). Inte minst att hen kan lita på att man inte kommer att blanda in hens föräldrar (om hen inte uttryckligen säger att hen vill det).

Stängdheten står för att nyfikenheten på den andre inte ska innebära (eller kräva) att vi suddar ut oss själva. Mötet gör oss beroende av den andre (annars uppstår inget möte) men *samtidigt* upprätthålls oberoendet gentemot den andre. Åtskillnaden mellan oss själva och den andre handlar om hänsyn och respekt för den andres annorlundahet. Den andre ska inte bli en klon av mig. I stängdheten ingår också den andres rätt att ljuga och undanhålla sina tankar (Levinas 2020). Det handlar alltså inte om att subjektet/jag ska övertyga den andre om att bli lik mig eller ha samma syn, utan om en längtan efter att förstå världen bättre *genom hen*. Men i och med mötet (och resonansen som kan uppstå) har man en chans att både påverka och påverkas av mötet. På så vis kan också tillit uppstå.

I det professionella mötet med en ung människa som lever med hedersnormer betyder stängdheten att man ska vara en tydlig *annan* som hen kan ta spjärn emot och förhålla sina tankar till. En annan (vuxen) människa som står pall och inte viker undan, som är tydlig med vad hen tänker utan att mästra eller försöka pracka på den unge sin världsbild.

Att resonans råder är inte detsamma som att förhållandet är harmoniskt. Det handlar snarare om att det alls *finns* ett förhållande, ett jag och ett du som når fram till varandra och i något avseende ”svänger i takt”. Att önska sig att resonans ska uppstå med en annan människa är därför inte detsamma som att ha som mål att komma överens med hen. Vad det däremot innebär (eller kan innebära) är att man försöker motverka alienationens stumhet, både hos sig själv och hos den andre. I arbetet med att förebygga att unga som lever med hedersnormer far illa är det extra viktigt, inte minst eftersom kollektivism är en central aspekt av dessa ungas liv. Att både visa förståelse för att det är på det sättet och kunna erbjuda dem ett alternativt/kompletterande sammanhang är viktigt för att bygga tillit.

Avslutande reflektion

Ett förebyggande socialt arbete kan ta sig många olika uttryck och det är ofta inte möjligt (eller nödvändigt) att skilja det från det reaktiva arbete som pågår parallellt. De resonemang jag har fört här är förstås applicerbara på allt socialt arbete med människor, oavsett problematik och typ av insats. Arbetet med att förebygga att unga som lever med hedersnormer far illa kan betraktas som ett illustrerande exempel. Att arbeta för att skapa förutsättningar för resonans är en bra målsättning oavsett målgrupp.

Referenser

Aplin, R. (2017). Exploring the role of mothers in 'honour' based abuse perpetration and the impact on the policing response. *Women's Studies: International Forum,* 60, s. 1–10. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2016.10.007

Baianstovu, R. Í., Strid, S., Särnstedt Gramnaes, E., Cinthio, H. & Enelo, J. M. (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar.* Working Papers and Reports Social work *17*. Örebro University.

Bates, L. (2017). *Honour-based abuse in England and Wales: Who does what to whom?* PhD thesis. University of Bristol.

Bates, L. (2018). Females perpetrating honour-based abuse: controllers, collaborators or coerced? *Journal of aggression, conflict and peace research*, 10(4), s. 293–303. https://doi.org/10.1108/JACPR-01-2018-0341

Bornemark, J. (2018). *Det omätbaras renässans. En uppgörelse med pedanternas världsherravälde.* Volante.

Brottsoffermyndigheten. (2025). *Vad är hedersrelaterad brottslighet?* https://www.brottsoffermyndigheten.se/utsatt-for-brott/sarskilda-brottstyper/hedersrelaterad-brottslighet/vad-ar-hedersrelaterad-brottslighet/ Hämtad: 250601

Grip, L & Dynevall, M. (2024). Honour-based violence in Sweden – an offender perspective. *Nordic Journal of Criminology,* 25(1), s. 1–17. https://doi.org/10.18261/njc.25.1.3

Günsoy, C., Cross, S.E., Saribay, A., Ökten, O. I. & Kurutas, M. (2015). Would you post that picture and let your dad see it? Culture, honor, and Facebook. *European Journal of Social Psychology,* 45(3), s. 323–335. https://doi.org/10.1002/ejsp.2041

Guvå, H., Wilhsson, M., Larsson, M. & Emmersjö, L. (2025). Building trusting relationships while worrying about doing the wrong thing - a qualitative content analysis study on Swedish school nurses experiences of meeting students with trans experiences. *BMC Nursing,* 24(1), s. 543. doi: 10.1186/s12912-025-03208-4.

Göteborgs stad. (2021). *Hederskultur, våldsbejakande islamistisk extremism och gängkriminalitet En studie av samband,* Rapport från Stadsledningskontoret.

Honneth, A. (1996). *The struggle for recognition: the moral grammar of social conflict*. Polity Press.

Högdin, S., Helmersson, S. & Eriksson. H. (2025). Young people in honour-based contexts: negotiations and reasoning on the obligation to report concern among school staff in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 15(1), s. 58–69. https://doi.org/10.1080/2156857X.2023.2207089

Idriss, M. M. (2022). Abused by the patriarchy: Male victims, masculinity, "honor"-based abuse and forced marriages. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(13–14), s. 11905-11932. https://doi.org/10.1177/0886260521997928

Jernbro, C. & Landberg, Å. (2024). *Våld i ungas nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Förekomst, riskfaktorer och hälsokonsekvenser*. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Jämställdhetsmyndigheten.

Kraft, L. E. & Eriksson, U. B. (2015). The school nurse's ability to detect and support abused children: A trust-creating process. *The Journal of School Nursing*, 31(5), s. 353–362. doi: 10.1177/1059840514550483.

Krajewski, A.T., Geibler, R.H., Jacobs, B.A. & Berg, M.T. (2025). School Honor Cultures and Violence: The Role of Cultural Orientation and Dispersion. *Justice Quarterly,* 42(1), s. 154–178. doi: 10.1080/07418825.2024.2341651

Kunskapsguiden. (2025). *Vad är hedersrelaterat våld och förtryck.* https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/ Hämtad: 250601

Levinas, E. (2020). *Totalitet och oändlighet. En essä om det yttre.* Daidalos.

Lidman, S. & Hong, T. (2018). Collective violence" and honour in Finland: a survey for professionals. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 10(4), s. 261–271. https://doi.org/10.1108/JACPR-09-2017-0319

Liebmann, L. L. (2020). When culture talks: honor as a post hoc addition in migrant women's accounts of violence. *Communication and Critical/Cultural Studies,* 17(1), s. 38–55. https://doi.org/10.1080/14791420.2019.1683215

MUCF. (2022). *Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF. (2023). *Våld, förtryck och heder – att arbeta förebyggande i öppen fritidsverksamhet.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

MUCF. (2024). *"Det får inte existera". Om unga hbtq-personers utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt omvändelseförsök.* Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.

Nahum, A.S., Friedman, D.S. & Collins, M.E. (2022). Parental Trust in School-Based Health Care: A Systematic Review. *Journal of School Health,* 92(1), s. 79–91. doi: 10.1111/josh.13106.

Olsson, H. (2024). Voices of Women Exposed to Honour Based Violence: On Vulnerability, Needs and Support from Social Services. *British Journal of Social Work,* 54(6), s. 2623–2641. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcae044

Ouis, P. (2021). Hedersrelaterade familjekonflikter: Konsekvenser av förändrade normer i migrationsprocessen. *Fokus på familien,* 3, s. 213–236.

Pearce, K.E. & Vitak. J. (2016). Performing honor online: The affordances of social media for surveillance and impression management in an honor culture. *New Media & Society,* 18(11), s. 2595–2612. https://doi.org/10.1177/1461444815600279

Persson, L., Rahr, C., Garmy, P. & Einberg, E.L. (2022). School nurses' experiences of health-promoting work to prevent stress in Swedish adolescents. *Frontiers in Psychology*, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.933879

Rosa, H. (2019). *Resonance. A sociology of our relationship to the world*. Polity Press.

Rosa, H. (2020). *Det vi inte kan råda över. Om vårt förhållande till världen.* Daidalos.

Rothstein, B. & Stolle, D. (2008). The state and social capital: an institutional theory of generalized trust. *Comparative Politics,* 40(4), s. 441–459. https://doi.org/10.5129/001041508X12911362383354

Rothstein, B. (2023). *Grundbulten. Tillit och visionen om en liberal socialism.* Fri Tanke.

Said, E. E. (2001). *Reflections on exile and other essays*. Harward University Press.

Schlytter, A. & Rexvid, D. (2016). *Mäns heder. Att vara både offer och förövare.* Studentlitteratur.

Strid, S., Baianstovu, R.I. & Enelo. J-M. (2021). Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden. *Women's Studies International Forum* 88. https://doi.org/10.1016/j.wsif.2021.102518

Theodorsson, A. (2016). *Att pappa i exil. Ett försök att förstå livsvillkoren för pappor som lever i exil i Sverige med hedersnormer.* Makadam Förlag.

Vinther Nielsen, S. & Høvids, D.J. (2023). Resonans som kompas i velfærdsprofessionerne. *Tidsskrift for Arbejdsliv,* 25(2), s. 74–90. https://tidsskrift.dk/tidsskrift-for-arbejdsliv/article/view/140163